

УДК 336

JEL Classification: G 23

ПОДАЛЬШЕ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Савченко Т.В., старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. У статті розкриті основні проблеми діючої пенсійної системи України. Пенсійна реформа в Україні була почата ще в 2003 році і передбачає пенсійне забезпечення на трьох рівнях. Але другий рівень так і не працює, хоча це самий дієвий напрямок наповнення пенсійного фонду. В статті аналізується, чому ця проблема і досі не вирішена, які напрями в реформуванні здійснюються урядом останніми роками і чи дійсно ці кроки можна назвати реформуванням? В статті також аналізується соціальний аспект пенсійних змін, перш за все – пенсійний вік, який було переглянуто з огляду на європейські норми і чому для Європи ці зміни не такі проблематичні, ніж для України. Загальні висновки: подальше підвищення пенсійного віку працюючих – категорично не прийнятне. Реальне реформування повинно передбачати наступне: відміну спеціальних пенсій, впровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, встановлення єдиного принципу пенсійного забезпечення без надання пільг для будь-яких професій (крім військових), розширення бази для внесків в систему соціального забезпечення. Забезпечення більш тісних зв'язків між пенсійними внесками і розміром пенсій, повинно, у свою чергу стимулювати громадян декларувати свої реальні доходи. «Пенсійна бідність» у нашій країні – це слідство низьких заробітних плат, мізерної ціни робочої сили, високий рівень безробіття. Не здолавши загальну бідність, ми не зможемо вирішити проблему пенсійного забезпечення. Аналізуючи дії уряду сьогодні, також робимо висновки, що з 1 січня 2017 року вибуху реформи не буде. Другий рівень пенсійної системи не запрацює. Основна причина – дефіцит бюджету ПФУ, який вже запланований у бюджеті і реальних джерел для його ліквідації не видно.

Ключові слова. Пенсійна реформа, другий рівень, пенсійне забезпечення, пенсійний вік, пенсійне законодавство.

FURTHER REFORM OF THE PENSION SYSTEM IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Tetiana Savchenko, Senior Lecturer

Kharkov National Automobile and Highway University

Summary. The article reveals the main problems of the current pension system of Ukraine. Pension reform in Ukraine was launched in 2003 and provides pension support at three levels. But the second level is not working, although it is the most effective direction of filling the pension Fund. The article examines why this issue is not still solved, what areas of reform implemented by the government in recent years and whether these steps can be called a reform? The article also examines the social aspect of the pension changes, especially the retirement age, which was revised in the light of European norms, and why for Europe these changes are less problematic than for Ukraine. General conclusions: a further increase in retirement age of employees is totally unacceptable. Real reform must include the abolition of special pensions, the introduction of mandatory funded pension insurance system, establishing one pension scheme without providing benefits for professions (except military), broadening the base for contributions to social security. Ensuring closer links between pension contributions and size of pensions should, in turn, encourage citizens to declare their real income. Pension poverty in our country is a consequence of low wages, a meagre cost of labour, high level of unemployment. Not overcome the general poverty, we will not be able to solve the problem of pension provision. In analysing the actions of the government today, we also conclude that from January 1, 2017 the bang of reforms will not be. The second tier of the pension system will not begin to work. The main reason of this is the budget deficit of the pension Fund, which has been already budgeted, and actual sources to eliminate it are not seen.

Keywords. Pension reform, the second level, pension, pension age, pension legislation.

Постановка проблеми. Одною з ключових реформ економічного сектору є пенсійна реформа. В Україні пенсійна реформа була законодавчо почата ще в 2003 році, і саме вона закріпила існування в країні трирівневої пенсійної системи, два з яких вже працюють. Це солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (перший рівень) і система недержавного

пенсійного забезпечення, яка представлена компаніями по страхуванню життя й недержавними пенсійними фондами – НПФ (третій рівень). На третьому рівні людина самостійно може накопичувати додаткові кошти. На жаль, другий рівень пенсійної системи так і не було впроваджено. Різні уряди нашої держави намагалися і намагаються вносити зміни в діючу пенсійну систему, називаючи ті чи інші кроки реформуванням. Однак, основна проблема так і не була вирішена: другий рівень не працює і до джерел наповнення пенсійного фонду залишається багато питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові і практичні проблеми, пов'язані з впровадженням пенсійної реформи в Україні відображені в наукових роботах відомих вчених, в аналітичних статтях представників уряду, провідних економістів-практиків, серед яких Бойко М.Д., Гаряча О.В., Зайчук Б.О., Мусатова Т.А., Терещенко Г.М., Клівіденко Л.М., Тимошенко М.В., та ін. Разом з тим останні зміни в законодавстві з пенсійного забезпечення викликають багато питань стосовно соціальної справедливості нових змін, стосовно джерел наповнення пенсійного фонду. І, ми вважаємо, що ці питання недостатньо розкриті і обґрунтовані нашими науковцями і експертами.

Формування цілей статті. Проаналізувати сьогодишній стан пенсійної системи в Україні, яким чином і в якому напрямку здійснюється її реформування. Визначити, що саме гальмує процес реформування, а саме запровадження другого рівня пенсійної системи, і що необхідно зробити державі для досягнення високого рівня пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 1 жовтня 2011 року введений в дію Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» № 3668-VI від 08.07.2011 року. Прийнятим Законом підвищено пенсійний вік для жінок до 60-ти років; збільшена тривалість страхового стажу для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі з 20-ти до 30-ти років для жінок і з 25-ти до 35-ти років для чоловіків; встановлено, що при призначенні пенсій застосовується показник середньої заробітної плати в Україні за три календарних роки, які передують обігу за її призначенням; проведення перерахунку пенсій працюючим пенсіонерам здійснюється з урахуванням стажу роботи після призначення пенсії й середньої заробітної плати в Україні, що враховувалася при призначенні або при попередньому перерахунку пенсії; підвищене до 62-х років чоловікам і до 60-ти років жінкам вік виходу на наукову пенсію для наукових (науково-педагогічних) працівників, а також для інших працівників, які мають право виходу на пенсію за спеціальними законами; розмір заробітної плати для обрахування пенсій за спеціальними законами зменшується з 90 до 80%; виплата спеціальних пенсій у період роботи здійснюється в розмірах, встановлених нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». [1; 2]

Одна із новацій стосується наукових пенсій. Чоловікам їх будуть платити з 62 років за умов, що людина займається науковою діяльністю не менш 20 років. У жінок науковий стаж повинен складати 15 років. Пенсію для них будуть нараховувати з моменту виходу на пенсію за визначеними параметрами. Надбавка за понаднормовий стаж наукової роботи не розглядається взагалі. Для нарахування наукової пенсії тепер враховується заробітна плата за основним місцем роботи за увесь період страхового стажу на посадах наукового робітника починаючи з 1 червня 2000 року. До цього стаж не враховується. [1]

Встановлено п'ятнадцятирічний мінімальний страховий стаж для призначення пенсії за віком, при цьому період страхового стажу для призначення мінімальної пенсії збільшується з 20 до 30 років для жінок і з 25 до 35 років для чоловіків. Тисячі потенційних пенсіонерів, які вже мають достатній стаж для отримання пенсії за віком, тепер повинні працювати ще десять років. Проблема полягає ще й в тому, що змусив пенсіонера проробити ще 10 років, йому за це доплачують такий мізер, що це є відкритим знущенням над поняттям «соціальна держава», яким за Конституцією є Україна. У законі пишеться наступне: «За кожен повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток від розміру нарахованої пенсії, але не більше ніж на 1 відсоток від мінімального розміру пенсії за віком, яка вказана в абзаці першому цієї частини». [1] Знаючи розмір мінімальної пенсії, нескладно визначити розмір виплат за кожен надлишковий рік. При цьому для працюючих пенсіонерів перерахунок пенсій у зв'язку з підвищенням прожиткового мінімуму проводиться тільки після їх звільнення. Зрозуміло, що у підсумку рівень життя тисяч людей не покращився.

Була обмежена максимальна пенсія. З урахуванням усіх надбавок і доплат вона встановлена на рівні 12 прожиткових мінімумів для пенсіонерів. Законопроект № 5130 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», який запрацює з 1 січня 2017 року, передбачає максимальний розмір пенсії в абсолютній сумі на рівні 10740 грн. [3] Можливо це і не погано. Однак для всіх вже існуючих до цього пенсій (депутатські, чиновників, інші) нічого не змінюється. Ці пенсії виплачуються у тому ж обсязі, а вони є і по 40 тисяч. Зрозуміло, що це - навантаження на бюджет, а в державі є «чорні» і «білі» пенсіонери, які формально мають право на один і той самий рівень забезпечення: ті, яким пощастило вийти на пенсію до введення в дію Закону № 7455 і всі інші.

Наступна новація стосувалась пенсій по інвалідності. Якщо раніше пенсію по інвалідності призначали за наявністю мінімального стажу від 2 до 5 років, то тепер рік змінився від 5 до 15 років.

Виявляється, що інвалід у віці 55 років і старше повинен мати не менш 15 років страхового стажу, інвалід 53-54 років – не менш 14 років стажу і т.д. Стосовно інвалідів II і III груп. Якщо раніше вони мали право вибору між пенсією по інвалідності і пенсією за віком, то тепер їх стаж для виходу на пенсію повинен складати 30-35 років, що перекреслює можливість вибору між видами пенсій. [1]

Встановлено новий порядок обліку заробітної плати для нарахування пенсій. Реформою передбачено враховувати заробітну плату за весь період страхового стажу, починаючи тільки з 1 липня 2000 року. Проблема полягає в тому, що робота до цієї дати, в першу чергу, в радянські часи, значення не має. І що стосується офіцерів. Офіцери тепер можуть отримувати військову пенсію тільки по досягненню загальної пенсійної віку у 60 років. [1]

Фактично запропоновані в законі міри є не стільки реформами, скільки змінами параметрів діючої солідарної пенсійної системи, які коротко можна охарактеризувати словами «урізати, продумати, обмежити». Реальна реформа повинна передбачати наступне: відміну спеціальних пенсій, впровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, встановлення єдиного принципу пенсійного забезпечення без надання пільг для будь-яких професій (крім військових), розширення бази для внесків в систему соціального забезпечення, забезпечення більш тісних зв'язків між пенсійними внесками і розміром пенсій, що повинно, у свою чергу стимулювати громадян декларувати свої реальні доходи.

Як бачимо, проблеми пенсійного навантаження на держбюджет запропоновані реформи не вирішують, зате породжують соціальну напруженість. Жодна із запропонованих новацій не може бути визнана безумовно позитивною й продуманою. Так, «репресії» відносно працюючих пенсіонерів не мають реального економічного обґрунтування, оскільки з їхніх зарплат у пенсійний фонд йдуть такі ж відрахування, як і з будь-якої іншої категорії працівників. Підвищення страхового стажу робить безглуздою боротьбу з тіньовими зарплатами. «Пенсійна бідність» у нашій країні – це слідство низьких заробітних плат, мізерної ціни робочої сили, високий рівень безробіття. Не здолавши загальну бідність, не піднявши вітчизняну економіку, ми не зможемо вирішити проблему пенсійного забезпечення. [4]

Аналізуючи дії уряду сьогодні, можна зробити висновок, що з 1 січня 2017 року вибуху реформи не буде. Другий рівень пенсійної системи вряд чи запрацює. Основна причина – бездефіцитність бюджету ПФУ, як основна умова введення другого рівня, так і не було досягнуто й навряд чи буде досягнуто в найближчі роки. Бюджетом на 2017 рік передбачено дефіцит пенсійного фонду більше 150,0 млрд. гривень. [5]

Аналізуючи досвід пенсійного забезпечення інших країн, приходимо до висновку, що не всі країни однаково вирішують це питання. Трирівнева система – це досвід більшості західноєвропейських країн. Україна за основу взяла Польську модель. Доволі цікавий приклад дає Грузія. Там пенсії були замінені соціальними виплатами, а пенсійний фонд був ліквідований. Якщо кошти з бюджету направляються до пенсійного фонду – можливо простіше робити виплати з бюджету без посередника? Сьогодні в Грузії немає обов'язкових відрахувань до пенсійного фонду. Громадяни накопичують кошти добровільно. Якщо хтось не зміг зробити накопичення, він може попросити допомоги у держави. [6]

Пенсійний вік – найбільш хворобливе питання реформування пенсійної системи. Ми спробували проаналізувати діюче пенсійне законодавство найрозвиненіших західноєвропейських держав щодо зазначеної проблеми.

Дані статистики говорять, що в країнах Заходу пенсіонери живуть у середньому 70-80 років, подекуди й далеко за 80, а це означає, що вони можуть користуватися пенсійним забезпеченням протягом 15-17 років. У нас у випадку підвищення пенсійного віку більшість взагалі не встигнуть пожити на пенсію. Згідно пенсійній реформі, пенсійний вік збільшується для жінок з 55 до 60 років, для чоловіків у державному секторі – до 62 років. При цьому середня тривалість життя в Україні для жінок становить 74 роки, для чоловіків – 62 роки. Таким чином, у нас чоловік виходить на пенсію в 62 роки й у середньому в ті ж 62 вмирає. По даним Пенсійного фонду більшість українців живе на мінімальну пенсію, а середня пенсія в Україні – приблизно 147 доларів. У цьому й полягає головна різниця між пенсійними реформами в Європі й Україні. Сьогоднішні статистичні дані говорять про наступне. [7]

У Німеччині пенсійний вік однаковий для чоловіків і жінок – 65 років. З 2012 року пенсійний вік збільшений до 67 років. Пенсійний вік в 60 років встановлений для працівників поліції, пожежної служби, представників судових органів, шахтарів (при 25-річному підземному стажі). Тривалість життя – більше 79 років. Середня пенсія – 1200 доларів США. Якщо німець за все життя не працює жодного дня виробничого стажу, йому однаково гарантована мінімальна пенсія в 350 євро, при цьому держава оплачує йому житло (56 кв. метрів – норма площі на людину). Таким чином, німець після виходу на пенсію живе ще більше 12 років. [7]

Пенсійна реформа Франції припускає (як і в Україні) збільшення пенсійного віку з 60 до 62 років. Тривалість життя – 80,5 років. Середня пенсія – 800 доларів. Французи вносять до пенсійного

фонду 16,35% від заробітку, при цьому працівники й роботодавці вносять цю суму навпіл. Розмір пенсії встановлюється в 50% від середньої зарплати за останні 11 років трудової діяльності. Мінімальна пенсія – 6 тисяч євро. Таким чином, француз навіть після непопулярної реформи однаково буде насолоджуватися пенсійним відпочинком 18 років, одержуючи при цьому щомісяця 800 доларів. [7]

У Великобританії пенсійний вік недавно підвищили до 68 років. Працівники пожежної служби й поліції виходять на пенсію в 60 років. Тривалість життя у Великобританії перевищує 79 років. Середня пенсія, у порівнянні з іншими країнами Європи невелика – усього 700 доларів. І пенсійна система в Англії жорстка: працюючий платить у пенсійний фонд 10% від заробітної плати, роботодавець додає від 3% до 10,2%. У підсумку пенсія британця досягає максимум 50% заробітної плати, але при цьому держава гарантує мінімальну пенсію. Підсумок: британець після реформи буде жити на пенсії в середньому 11 років, одержуючи при цьому щомісяця 700 доларів. [7]

Підвищення пенсійного віку в Італії стало частиною непопулярних заходів з економії бюджетних коштів. До 2050 року італійці будуть виходити на пенсію на три роки пізніше, ніж сьогодні: чоловіки – в 68 років, жінки – в 63 роки й п'ять місяців. Стартувала реформа з 2015 року. Але якщо італієць працював і платив податки протягом 35 років, він зможе вийти на пенсію й в 65 років. Тривалість життя італійців – 80 років і 2 місяці. Середня пенсія становить порядку 900 доларів. Але це в умовах нинішнього кризового бюджету. В 2008 році мінімальна пенсія становила близько 700 євро на місяць, а середня – 1000 євро. Таким чином, італієць може нормально прожити на пенсії 12 років, одержуючи при цьому щомісяця 900 доларів. [7]

В Іспанії в січні 2001 року схвалено проект закону про пенсійну реформу, де передбачено збільшення віку виходу на пенсію з 65 до 67 років. Вихід на пенсію здійснюється в залежності від конкретного робочого стажу людини. Пенсійні пільги мають жінки із трьома дітьми. В 65 можуть виходити на пенсію люди, що платили пенсійні внески протягом 38 років. Пенсійна реформа набула чинності з 2013 року. Середня тривалість життя в Іспанії – 80 років. Середня пенсія – 1295 доларів. Таким чином іспанець може нормально дожити 13 років на пенсії, одержуючи при цьому по 1295 доларів на місяць [7].

Висновки. Таким чином, з огляду на досвід найбільш розвинених закордонних країн, можна задуматися про сутність пенсійної реформи. Перш за все необхідно змінити ідеологію пенсійного законодавства. Пенсійна реформа повинна не починати, а завершувати економічні реформи в країні. Тому необхідно реформувати економіку: підняти продуктивність праці, забезпечити ріст ВВП, вивести бізнес, особливо олігархічний, з тіні й зацікавити його працювати в цивілізованих межах закону. За допомогою диференційованої шкали податку на розкіш необхідно справедливо перерозподілити доходи. Подальше підвищення пенсійного віку працюючих – категорично не сприйняте. Реальна реформа повинна передбачати наступне: відміну спеціальних пенсій, впровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, встановлення єдиного принципу пенсійного забезпечення без надання пільг для будь-яких професій (крім військових), розширення бази для внесків в систему соціального забезпечення. Забезпечення більш тісних зв'язків між пенсійними внесками і розміром пенсій, повинно, у свою чергу стимулювати громадян декларувати свої реальні доходи.

Перелік посилань:

1. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» 3668-VI від 08.07.2011 р. : за станом на 01 жовтня 2011 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Урядовий кур'єр, 2011. – 14 вересня - № 168. (Бібліотека офіційних видань).

2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : за станом на 10 листопада 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу до Закону : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

3. Проект закону України від 15.09.2016р. № 5130 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» : за станом на 03 листопада 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу до Закону : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH3YI00B.html

4. Гройсман В. Українська пенсійна система виробляє бідність. Потрібні реальні зміни. [Електронний ресурс] : Режим доступу до статті : http://ua.censor.net.ua/news/415470/ukrayinska_pensiyina_systema_vyroblyaye_bidnist_potribni_realni_zminy_groyisman

5. Проект Закону про Державний бюджет України на 2017 рік № 5000 від 15.09.2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу до Закону : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60032

6. Варченко І. Реформи в Грузії 2004-2012 років: уроки для України. [Електронний ресурс] : Режим доступу до статті blogs.lb.ua/ivan_varchenko/283375_reformi_gruzii_20042012_rokiv.html

7. Симоненко П.О. Зупинити соціальний фашизм олігархічної влади. Інформаційний бюлетень робочого руху. Додаток до «Робочої газети» - 2011. – 28 липня - № 132. - с. 1-5

8. Васильченко О. Пенсійна реформа: що таке добре й що таке погано. Новини фін. компаній, КИНТО – 2011. – 24 січня - [Електронний ресурс] : Режим доступу до статті : www.pf.kinto.com

Стаття надійшла: 01.12.2016 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.держ.упр., проф. Маліков В.В.

УДК 658.81:005.35

JEL Classification: M140; I190

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В КОНЦЕПЦІЇ ЗВОРОТНЬО-ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Войтович С.Я., к.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

Анотація. В даній науковій статті розкрито аспекти практичного застосування бізнес-структурами та державними установами елементів соціальної відповідальності бізнесу щодо забезпечення належних умов відновлення та оздоровлення залученого персоналу. Метою даного наукового дослідження є розробка рекомендацій щодо реалізації засад соціальної відповідальності бізнес-структур та державних установ в концепції зворотньо-логістичного управління санаторно-курортними закладами. Зокрема, використання методу теоретичного узагальнення дозволило з'ясувати засадничі умови реалізації концепції соціальної відповідальності бізнесу, а логіко-структурного підходу - охарактеризувати її складові елементи та об'єкти впливу. На підставі застосування функціонально-цільового методу дослідження доведена необхідність впровадження змін в існуючу систему соціальної відповідальності бізнес-структур та державних установ щодо відновлення, реабілітації та медичного оздоровлення залученого персоналу. Із використанням методів структурного та процесного аналізу здійснена спроба охарактеризувати сутність, організацію та координацію взаємовідносин «бізнес-структура – санаторний заклад», «споживач санаторних послуг – санаторний заклад» та «бізнес-структура – споживач санаторних послуг». Застосування системного узагальнення та структурно-функціонального методів дослідження дозволило представити напрями та схему імплементації процедур відновлення, реабілітації та медичного оздоровлення в процесах реалізації концепції зворотньо-логістичного управління санаторно-курортним закладом. Одержані у даному дослідженні наукові результати можуть бути використані бізнес-структурами та державними установами щодо організації системи відновлення, реабілітації та медичного оздоровлення працівників, реалізуючи модель організації та координації взаємовідносин із санаторно-курортними закладами.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу; відновлення, реабілітація та медичне оздоровлення працівників; зворотньо-логістичне управління; санаторно-курортні заклади

THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN THE CONCEPT OF BACK-LOGISTIC MANAGEMENT OF SANATORIUM-RESORT INSTITUTIONS

Sergii Voitovych, PhD in Economics, Professor

Lutsk National Technical University

Summary. The aspects of the practical application of business structures and state institutions, elements of the social responsibility of business are described in this scientific article to ensure proper conditions for the reconstruction or rehabilitation of the involved staff. The purpose of this research is to develop recommendations for implementing the principles of business-structures social responsibility and state institutions in the concept of back-logistic management of sanatorium-resort institutions. In particular, the use of the theoretical generalization method allowed to find out the main conditions of realization of the concept of social responsibility of business, and the logical framework approach to describe its composite elements and objects of impact. On the basis of the functional-target method application in the research there was proved the necessity of introduction the changes to the existing system of social responsibility of businesses and government agencies on restoration, rehabilitation and